

การสร้างสรรคนาฏยศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน

THE CREATION OF A DANCE FROM THAI APHORISM THAT REFLEXES PRESENT SOCIETY

มนตรีรา มะโนรินทร์* MONTIRA MANORIN*
นราพงษ์ จรัสศรี** NARAPHONG CHARASSRI**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและแนวคิดที่ได้หลังจากการสร้างสรรคนาฏยศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ สื่อสารสนเทศ การสังเกตการณ์ สัมมนา ประสพการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัย และเกณฑ์การสร้างมาตรฐานในการยกย่องบุคคลต้นแบบทางด้านนาฏยศิลป์ นำข้อมูลมาตรวจสอบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างสรรค์ผลงานนาฏยศิลป์ตามกระบวนการที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรคนาฏยศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน มีรูปแบบในการสร้างสรรคนาฏยศิลป์ทั้งสิ้น 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) บทการแสดง ออกแบบบทการแสดงโดยวิเคราะห์จากคำพังเพย แบ่งออกเป็น 4 ฉากการแสดง ยกตัวอย่างเช่น ฉากที่ 1 กินน้ำได้คอก ฉากที่ 2 ไก่งามเพราะขนคนงามเพราะแต่ง ฉากที่ 3 ขว้างงูไม่พันคอ และฉากที่ 4 ช้างจับตักแตน 2) นักแสดง ใช้การคัดเลือกนักแสดงที่มีทักษะในการแสดงที่หลากหลายรวมทั้งรูปร่าง สัดส่วน สีผิว และ เพศ ที่หลากหลายในการแสดง 3) ลีลา นาฏยศิลป์ ใช้ลีลาการเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวัน การเดินสอดตามหลักของนาฏยศิลป์สมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ รวมทั้งลีลาการเคลื่อนไหวเชิงละคร 4) เครื่องแต่งกายและการแต่งหน้า ใช้เครื่องแต่งกายที่สามารถสวมใส่ได้ชีวิตประจำวัน 5) อุปกรณ์ประกอบการแสดง ใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงที่พบเห็นได้ง่ายในชีวิตประจำวัน 6) เสียงและดนตรีประกอบการแสดง ใช้เสียงจากเครื่องดนตรีไทยประเพณี ให้มีความสอดคล้องกับบทการแสดง 7) ฉากและพื้นที่การแสดง ใช้สถานที่จริงให้มีความสอดคล้องกับบทการแสดง 8) แสง ใช้แสงธรรมชาติให้มีความสอดคล้องกับบทการแสดง นอกจากนี้พบว่า มีแนวคิดที่ได้หลังจากการสร้างสรรคนาฏยศิลป์จากคำพังเพย 5 ประการ ได้แก่ 1) คำพังเพย 2) นาฏยศิลป์สร้างสรรค์สะท้อนสังคม 3) ความหลากหลายในงานนาฏยศิลป์ 4) การคำนึงถึงการสื่อสารกับผู้ชม 5) ความคิดสร้างสรรค์ในงานนาฏยศิลป์ ทั้งนี้งานวิจัยฉบับนี้เป็นวิทยานิพนธ์เชิงสร้างสรรค์ทางด้านนาฏยศิลป์ที่มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในศาสตร์แขนงอื่น ๆ เพื่อก่อให้เกิดความรู้และสามารถเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่จะศึกษาทางด้านนาฏยศิลป์สร้างสรรค์ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ : คำพังเพย/ สะท้อนสังคมไทย/ สังคมไทย

*นิสิตหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, montira.mrin@gmail.com

*Doctoral student of D.F.A. Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, montira.mrin@gmail.com

**ศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, thaiartmovement@hotmail.com

**Professor Dr. of D.F.A. Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, thaiartmovement@hotmail.com

Abstract

This thesis “The creation of a dance from Thai aphorism that reflexes present society” aims to study the forms and concepts obtained after creation of a dance from Thai aphorism that reflexes the present society using research methods, qualitative research and creative research. The research tools consist of surveying documentary data, interviews, information media, observation, seminars, personal experience of the researcher and artist benchmarks. The data are used to examine, analyze, synthesize and create the dance art according to the specified process. The results show that the style of the creation of a dance from Thai aphorism that reflexes the present society consists of eight elements in the performance which are 1) Script: designed by using the Thai aphorism analysis process separated into four scenes: kin num tai sok, kai ngam prow kohn kon ngam prow tang, kwang ngu mai pon khor, ke chang jab takkatan. 2) Casting: The researcher selects actors with a variety of acting skills, including body shape, scale, skin color and gender in the performance. 3) Movements: using the style of movement in daily life, improvisation according to the concepts of modern dance, postmodern dance and dramatic movements. 4) Costume and makeup: the daily costumes in the original styles and use of white makeup to reduce the facial expressions of the actors. 5) Show props: using props that are easily seen in everyday life. 6) Sound and music: the sound of Thai traditional music instruments to be consistent with the script. 7) Scene and stage: using different sites specific to be consistent with the script. 8) Lighting: using the natural day light to be consistent with the script. Besides, there are five concepts which are 1) the aphorism that reflexes the present society 2) the concept of creative dance that reflects society 3) diversity in dance 4) communication to the audience and 5) creativity in dance. This research is a creative thesis in dance that connects knowledge in other fields in order to create knowledge and can be a guideline for those who will study creative dance in the future.

Keywords: Aphorism/ reflecting Thai society/ Thai society

บทนำ

คำพังเพยไทยเป็นข้อความหรือถ้อยคำที่มีการกล่าวเปรียบเทียบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ตั้งแต่อดีตคนไทยรุ่นต่อรุ่นได้ประดิษฐ์คำพังเพยขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจที่แฝงด้วยการตักเตือน สั่งสอน ชี้แจง และได้มีการสืบทอดคำพังเพยจากคนรุ่นหลังมาสู่คนรุ่นใหม่ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยสื่อออกมาเป็นรูปแบบการเขียนที่มีความงดงาม อีกทั้งรูปแบบของคำพูดที่มีความไพเราะและมีความหมายแอบแฝงเพื่อสะท้อนให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ คิดตามและสามารถให้ความหมายทั้งในด้านลบและบวกได้เช่นกัน รวมถึงอาจเป็นการกล่าวถ้อยคำที่เป็นสำนวนที่พูดไว้กลาง ๆ เพื่อชวนให้คิด ดังที่ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ได้ให้ความหมายของคำพังเพยไว้ว่า

คำพังเพย หมายถึง ถ้อยคำที่เป็นสำนวนที่พูดไว้กลาง ๆ เพื่อชวนให้คิด ถ้านำมาใช้ให้เหมาะกับเรื่องที่กำลังพูดกัน จะทำให้เข้าใจเรื่องที่พูดนั้นชัดเจนขึ้น เช่นพูดว่า รถยนต์ตอนที่เบรกเริ่มไม่ดีก็ไม่รีบไปซ่อม พอเบรกแตกไปชนต้นไม้เข้า เลยต้องเสียค่าซ่อมมาก เข้าทำนอง เสียหน่อยเสียยาก เสียมากเสียง่าย คำพังเพย “เสียหน่อยเสียยากเสียมากเสียง่าย” หมายถึง เสียเพียงเล็กน้อยไม่ยอมเสีย ทำให้ต้องเสียมากกว่าเดิม¹

ในขณะเดียวกัน มานิต รุจิโรดม ได้กล่าวถึงคำพังเพยว่า “เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าคนไทยโดยพื้นฐานแต่โบราณเป็นคนนอบน้อมโอ้อ้อมอารีย์ และยังคงเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนรู้จักเทียบเปรียบเทียบได้อย่างไพเราะมีเนื้อหาสอดคล้องกับประโยคที่พูดคุยสนทนาหรือเขียนตำราและหนังสือทั่วไป ฉะนั้น สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนโวหารจึงมีปรากฏอยู่มากมายในปัจจุบัน”²

อีกทั้ง ฝ่ายวิชาการภาษาไทย ของหนังสือ1,400+ สุภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย และราชาศัพท์ ฉบับเด็ก ประถมได้กล่าวถึงคำพังเพย ว่า “คือถ้อยคำเปรียบเปรยหรือคำอุปมาที่เรียบเรียงอย่างกระชับ เฉียบคม มีความคล้องจอง และแฝงข้อคิดเอาไว้ เช่น รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเส้า, น้ำมาปลาकिनมด น้ำลตมดकिनปลา”³

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การสร้างสรรคานาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน” นี้ มีจุดประสงค์ที่จะสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากเนื้อหาในคำพังเพยที่บรรพบุรุษของเราได้สืบทอดบอกกล่าวเล่าต่อกันมาแต่อดีตกาลที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องราวในสังคมไทยปัจจุบัน ศิลปะการแสดงเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ก่อกำเนิดขึ้น และมีความใกล้ชิดกับมนุษยชาติมาแต่อดีตกาล โดยเฉพาะนาฏศิลป์ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของศิลปะการแสดง สามารถใช้ในการแสดงออกของอารมณ์ และความหมายในจิตใจของมนุษย์ได้หลายระดับ ผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ที่ผ่านมายังให้ความสำคัญกับเรื่องของคำพังเพยไทยน้อยมาก โดยเฉพาะการคำนึงถึงเนื้อหาของคำพังเพยที่มีมาแต่อดีตกาลที่ยังคงมีความทันสมัยสัมพันธ์กับเรื่องราวในสังคมไทยปัจจุบัน อีกทั้งที่ผ่านมาศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์มักจะไม่เห็นความสำคัญของการอธิบายขั้นตอนและกระบวนการตลอดจนแนวความคิดที่ได้ตลอดช่วงเวลาของการสร้างสรรค์ผลงาน นับตั้งแต่แรงบันดาลใจจนถึงผลงานการแสดงที่ปรากฏต่อหน้าสาธารณชนในรูปแบบของศิลปะการแสดงเพื่อศิลปะนั้นออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้วิจัยเองได้มีประสบการณ์ทั้งทางด้านผู้เรียน นักแสดง ผู้ออกแบบผลงาน และบทบาทของผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์สร้างสรรค์มาหลากหลายรูปแบบ

1. “คำพังเพย”, สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, <http://http://legacy.orst.go.th/?knowledges>.

2. มานิต รุจิโรดม, ภาษาไทย สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ พีบีซี, ม.ป.ป.).

3. ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, 1,400 สุภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย และราชาศัพท์ ฉบับเด็กประถม (กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2557).

ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อให้ผลที่ได้จากการวิจัยตลอดจนองค์ความรู้ที่เป็นประเด็นใหม่ หลังจากการสร้างงานเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องและเกี่ยวข้องกับงานวิจัยได้นำไปต่อยอดสร้างผลงานที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์และประเด็นคำถามการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหา

1. รูปแบบผลงานจากการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน
2. แนวคิดที่ได้หลังจากการสร้างสรรค์ผลงานวิจัยการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน

ผู้วิจัยจึงตั้งประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ ส่วนที่ 1) รูปแบบผลงานการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบันจะเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยได้แบ่งคำถามย่อยตามองค์ประกอบการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ออกเป็น 8 องค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์คือ บทการแสดง การคัดเลือกนักแสดง การออกแบบลีลนาฏศิลป์ การออกแบบดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง การออกแบบอุปกรณ์การแสดง การออกแบบพื้นที่การแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกาย การออกแบบแสง ส่วนที่ 2) แนวคิดที่ได้หลังจากการสร้างสรรค์ผลงานวิจัยการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในครั้งนี้ หรือแนวคิดที่ผู้วิจัยสร้างงานในรูปแบบที่ใกล้เคียงกันนี้ควรต้องคำนึงถึง เช่น การคำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์ การคำนึงถึงการใช้สัญลักษณ์ การใช้ความหลากหลายของรูปแบบการแสดง เป็นต้น

ขอบเขตของการวิจัย

ภายใต้ขอบเขตของการวิจัยที่ต้องการศึกษาเฉพาะคำพังเพยไทยในอดีตกาลที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน 1) ศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ทางศิลปะการแสดงในอดีตที่เกี่ยวข้อง และศึกษาตัวอย่างของผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะการแสดงที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัยในช่วง พ.ศ. 2556-2565 และงานวิจัยในครั้งนี้ 2) ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ให้เป็นงานศิลปะเพื่อศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญมากกว่าความบันเทิง

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบันในงานสร้างสรรค์นี้ เป็นเพียงแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีได้ต้องการจะให้ผลงานสร้างสรรค์ในครั้งนี้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อเป็นแนวทางในการสั่งสอน นอกจากนี้ด้วยเนื้อหาที่ใกล้เคียงกันจนอาจจะแยกไม่ออก คำพังเพยตามหัวข้อในงานวิจัยสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนี้จึงหมายถึงคำสุภาพ และข้อความที่มีลักษณะใกล้เคียงกับคำพังเพย

วิธีการดำเนินการวิจัยและเครื่องมือในการค้นคว้าหาข้อมูล

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และทำการทดลองสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะการแสดงโดยใช้ การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร ซึ่งนอกจากศึกษาข้อมูลทางเอกสารจากหนังสือ ตำรา และ

บทความทางวิชาการต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัย อาทิ หนังสือเกี่ยวกับคำพังเพย ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจในคำพังเพยที่มีความหมายหลากหลาย สามารถนำมาเป็นประโยชน์ในการสร้างบทการแสดง ข้อมูลแนวคิดของศิลปินทางด้านนาฏศิลป์สมัยใหม่ (Modern Dance) และนาฏศิลป์หลังสมัยใหม่ (Post-Modern Dance) ในหนังสือประวัติศาสตร์ทางนาฏศิลป์ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมศาสตร์ดุฎิบัณฑิต จะเป็นประโยชน์ในการหาแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดง และเนื่องจากเอกสารเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะการแสดงในประเทศมีน้อย การสัมภาษณ์ข้อมูลจากศิลปินผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ศิลปิน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานทางด้านนาฏศิลป์ จึงเป็นประโยชน์มากในขั้นตอนของการสร้างสรรค์ผลงานการแสดง ทั้งนี้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การตั้งคำถามปลายเปิด จะทำให้เกิดการแสดงข้อคิดเห็นที่มีความหลากหลายในมุมมองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ การศึกษาสื่อสารสนเทศซึ่งประกอบไปด้วยสื่อวีดิทัศน์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ทั้งในประเทศ ต่างประเทศ สื่อที่มาจากรายการโทรทัศน์ เช่น สารคดี ละคร ทำให้ได้แนวทางในการออกแบบองค์ประกอบทางด้านเครื่องแต่งกาย การออกแบบอุปกรณ์การแสดง การสังเกตการณ์การแสดงสดบนเวที ทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตสิ่งสำคัญในจุดต่าง ๆ บนเวทีที่เกี่ยวข้องกับการต่อยอดการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาด้วยการสัมภาษณ์ “เกณฑ์การสร้างมาตรฐานในการยกย่องบุคคลต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์” อันเป็นการรวบรวมข้อมูลโดยศิลปินนักวิชาการหลายคนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของมาตรฐานผลงาน เช่น การเป็นผู้มีจิตวิญญาณ เป็นผู้มีความสามารถหลากหลาย มีความเป็นผู้นำ ผู้บุกเบิก มีปรัชญาในการทำงาน มีการสร้างสรรค์ มีรสนิยม มีการถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้หายาก มีจรรยาบรรณ และความหลงใหล ดังที่ วิชชุดา วุธาติย์ ได้อธิบายถึงความหลงใหล หนึ่งใน “เกณฑ์การสร้างมาตรฐานในการยกย่องบุคคลต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์” ไว้ว่า “ความหลงใหล เป็นสิ่งที่เกิดจากความชื่นชอบของศิลปินที่มีความปรารถนาและตอบสนองความต้องการของตนเอง ศิลปินจึงใช้สิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของจินตนาการในการสร้างงานที่ตนด้วยความชื่นชอบด้วยความรักและศรัทธาในความหลงใหลต่อสิ่งนั้น”⁴

เครื่องมือนี้นับว่าเป็นประโยชน์ในการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบในการสร้างมาตรฐานผลงานสร้างสรรค์ของผู้วิจัยในครั้งนี้

ในด้านของประสบการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัย ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้จากประสบการณ์ส่วนตัวทั้งทางการสอน การสร้างสรรค์งาน และการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์งานในฐานะผู้ออกแบบ ผู้ช่วยผู้ออกแบบและที่สำคัญในฐานะนักแสดงในงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ดังนี้ 1) ปุชนียสถาน เวียงกุมกาม เชียงใหม่ ในงานการประชุมผู้นำด้านน้ำแห่งภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ครั้งที่ 2 (ปีพ.ศ. 2556) 2) การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุด นกปากห่าง (ปี พ.ศ. 2562) 3) ปลดปล่อยสันติภาพโลก (ปีพ.ศ. 2562) 4) การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุด หอยนางรม (ปี พ.ศ. 2563) เป็นต้น การสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เพื่อย้อนความทรงจำ ช่วยเสริมให้ภาพจำในอดีตกระจ่างมากยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานในครั้งนี้

ผลการวิจัย

ในขั้นตอนการทดลองปฏิบัติการสร้างสรรค์ของผู้วิจัยได้นำไปสู่การพัฒนาองค์ประกอบนาฏศิลป์ทั้ง 8 ประการ ผู้วิจัยได้ทำงานคู่ขนานไปกับการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคและวิธีการแก้ปัญหาของการทดลอง

4. วิชชุดา วุธาติย์, “ความหลงใหล,” สัมภาษณ์โดย มนทิรา มะโนรินทร์, 28 พฤศจิกายน 2565.

แต่ละครั้ง เพื่อพัฒนารูปแบบผลงานให้มีความสมบูรณ์ รวบรวมได้เป็นพัฒนาการทั้งหมด 4 ครั้ง ซึ่งสามารถอธิบาย การพัฒนาการขั้นตอนสุดท้าย ก่อนการเตรียมการเผยแพร่การแสดงผลงานสร้างสรรค์ขั้นสุดท้ายสู่สาธารณชน ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. การออกแบบบทการแสดง ผู้วิจัยได้แบ่งคำฟังกเพยเป็นฉาก โดยมีการเลือกคำฟังกเพยที่ใช้ในการทดลอง เพียงหนึ่งคำฟังกเพยที่เป็นที่รู้จัก และเป็นคำที่สามารถสะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน ดังเช่น

ฉาก 1 กินน้ำใต้ศอก

นักแสดงหญิงถือแก้วน้ำยืนอยู่ที่โล่งแจ้ง ยกศอกขวาขึ้นบังใบหน้าแล้วเริ่มเทน้ำในแก้วลงบนแขนขวาที่ ยกขึ้นเบื้องหน้าและเมื่อน้ำไหลลงไปที่ข้อศอก นักแสดงหญิงก็ก้มหน้าลงไปเพื่อกินน้ำที่ไหลลงมาที่ศอก ทำซ้ำตั้งแต่ ต้นจนจบลีลาทั้งหมดนี้สามครั้ง โดยสวมเสื้อผ้าชุดนอนสมัยใหม่

ฉาก 2 ตักน้ำใส่กะโหลกชะงอกดูเงา

นักแสดงชายหนึ่งคนนั่งอยู่บนเรือ นำขันน้ำตักน้ำในบ่อขึ้นมาแล้วเทลงไปในกะโหลกที่วางอยู่หัวเรือเพื่อแสดง ลีลาของการตักน้ำใส่กะโหลก จากนั้นจึงได้ชะงอกดูเงาของตนเองที่ได้ปรากฏอยู่ในน้ำ

ภาพที่ 1 ภาพการแสดงฉากที่ 2 ตักน้ำใส่กะโหลกชะงอกดูเงา
ที่มา : ผู้วิจัย

ฉาก 3 มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ

นักแสดงชายสองคนลงเรือลำเดียวกัน แล้วนักแสดงชายคนหนึ่งนั่งอยู่ท้ายเรือพยายามพายเรือไปข้างหน้า ในขณะที่นักแสดงชายอีกคนนั่งอยู่หัวเรือนำเท้าทั้งสองข้างจุ่มลงไปใต้น้ำแสดงถึงการเอาเท้าราน้ำ พร้อมกับการชี้นิ้ว หัวเราะเยาะเย้ยนักแสดงชายที่กำลังพายเรือ

ภาพที่ 2 ภาพการแสดงฉากที่ 3 มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

ฉาก 4 ชี่ซ่างจับตักแตน

นักแสดงหญิงเดินทางไปเที่ยวบริเวณพระราชวังโบราณซึ่งมีลักษณะเป็นสิ่งปรักหักพังรูปแบบของโบราณสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อเย็นรออยู่สักพักใหญ่นักแสดงหญิงก็ได้ชี่ซ่างที่มีการจัดบริการให้กับนักท่องเที่ยวกับอุปกรณ์ที่เป็นสวิงจับแมลง ในระหว่างที่ชี่ซ่างเดินไปรอบ ๆ โบราณสถาน นักแสดงหญิงเห็นว่ามีตักแตนบินมาจึงได้นำสวิงสำหรับจับแมลงออกมากวัดแกว่งแสดงลีลาการจับตักแตน

2. การคัดเลือกนักแสดง ผู้วิจัยเน้นทักษะของนักแสดงทางด้านนาฏศิลป์ไทย เช่น ทักษะของโขนลีลา การรำตีบทและการรำแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทย ด้านนาฏศิลป์แบบตะวันตกใช้วิธีการเดิน การใช้แขนและขาแบบตะวันตก ใช้การเคลื่อนไหวที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การเคลื่อนไหวแบบต้นสด และทักษะด้านละคร ผู้วิจัยใช้ทักษะในเรื่องของการสื่อสารทางอารมณ์โดยสามารถแสดงออกทางสีหน้าได้เป็นอย่างดี

3. การออกแบบลีลานาฏศิลป์ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงแนวคิดนาฏศิลป์หลังสมัยใหม่ (Post - Modern Dance) เน้นความแปลกใหม่ที่มีความหลากหลาย และการออกแบบลีลา รูปแบบของการล้มตัวสู่พื้นแล้วพุ่งตัวขึ้นตามแนวคิดของดอริส ฮัมเฟรย์ (Doris Humphrey) และชาร์ลส์ ไวด์มัน (Charles Weidman) ที่นราพงษ์ จรัสศรี ได้อธิบายไว้ในหนังสือประวัตินาฏศิลป์ตะวันตก ไว้ว่า “ฮัมเฟรย์กับไวด์มันเป็นผู้พัฒนาเทคนิคการเต้นที่มีแบบฉบับที่ชัดเจนในเรื่องของการล้มลงสู่พื้น การพุ่งตัวลุกขึ้น (Fall & Recovery) การหยุดนิ่ง (Motionless) และกฎของแรงโน้มถ่วงของโลก (Law of gravity)”⁵

ดังนั้น ผู้วิจัยยังใช้ลีลาการเคลื่อนไหวท่าทางดูแล้วมีความเรียบง่าย ใช้ลีลาการต้นสด และยังคงใช้ลีลาการเคลื่อนไหวที่ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการถ่ายทอดแนวความคิด อารมณ์ความรู้สึก ลีลาการเคลื่อนไหวตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบทการแสดง รวมถึงนาฏศิลป์การละคร เพื่อนำเสนอลีลาท่าทางที่มาจากจินตนาการทางความคิดแล้วส่งต่อไปยังทางร่างกายให้ถ่ายทอดออกมาเป็นลีลาการเคลื่อนไหวที่สวยงามอย่างตรงไปตรงมาและสื่อความหมายได้

5.นราพงษ์ จรัสศรี, *ประวัตินาฏศิลป์ตะวันตก* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), 119.

4. การออกแบบเสียงและดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง ผู้วิจัยได้เลือกเครื่องดนตรีไทย อาทิ ซอด้วง จะเข้ ฉิ่ง กรับ และซออู้ ในการทดลองการออกแบบเสียงแต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะเลือกเครื่องดนตรี 1-2 ชิ้นในการออกแบบ โดยออกแบบเสียงให้เป็นบรรเลงทำนองเพลงได้อย่างมีอิสระ ไม่จำกัดจังหวะ รวมถึงรูปแบบและวิธีการบรรเลง โดยใช้วิธีการสร้างสรรค์ทำนองเพลงแบบต้นสด

5. การออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้วิจัยได้ออกแบบอุปกรณ์การแสดงไว้ในแต่ละฉากเพื่อต้องการสื่อสารให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในผลงานการสร้างสรรค์ครั้งนี้ และจึงเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงที่ให้ความหมายในการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ได้แก่ แก้วน้ำ ชันน้ำ เรือแจว ไม้พาย และสวิงจับแมลง เป็นต้น

6. การออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องแต่งกายที่นักแสดงสามารถสวมใส่ได้ในชีวิตประจำวัน โดยมีแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจากมินิมอลลิสม์ เพื่อนำมาใช้ในการสื่อสารผ่านการเลือกใช้เครื่องแต่งกายและรูปแบบที่เรียบง่าย และเป็นเครื่องแต่งกายที่สะท้อนให้เห็นถึงคนรุ่นใหม่ในสังคมไทยปัจจุบันที่มีการแต่งกายในรูปแบบนี้

7. การออกแบบพื้นที่การแสดง ผู้วิจัยได้มีการแบ่งพื้นที่แสดงเป็นส่วน ๆ ตามฉากของการแสดง ดังเช่น พื้นที่บริเวณสระน้ำ พื้นที่โบราณสถาน และพื้นที่โล่งแจ้งบริเวณบ้านทรงไทย ซึ่งเป็นการแบ่งตามความเหมาะสมของบทการแสดง เพื่อให้การแสดงสื่ออารมณ์บรรยากาศการแสดงในแต่ละฉาก

8. การออกแบบแสง ผู้วิจัยเลือกใช้แสงธรรมชาติในตอนกลางวันและกลางคืน ซึ่งแสงไม่ได้มีส่วนดึงดูดความสนใจจากเนื้อหาของบทการแสดงได้ อีกทั้งการใช้แสงจากธรรมชาติ แสงนั้นจะไม่มาทำลายความบริสุทธิ์ของชิ้นงานที่ต้องการแสดงในเนื้อหาตามคำพังเพย

ผลที่ได้จากการวิจัยอีกประการหนึ่งก็คือ แนวคิดที่ได้หลังจากการสร้างสรรค์ผลงานวิจัยการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งในงานวิจัยนี้คำตอบคือสิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงเมื่อต้องการจะสร้างสรรค์ผลงานในทำนองเดียวกันนี้ ซึ่งประกอบไปด้วยหัวข้อที่ต้องคำนึงถึง ดังต่อไปนี้

1) การคำนึงถึงคำพังเพย ก่อนสร้างสรรค์บทการแสดง จำเป็นต้องศึกษาคำพังเพยไทยที่คนไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัย ได้ประดิษฐ์ข้อความหรือถ้อยคำที่มีการกล่าวเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจที่แฝงด้วยการ ตักเตือน สั่งสอน ชี้แจง ปรีชา ช่างขวัญเย็น และสมภาร พรหมทา ได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์คติในหมู่คนกินเหล้า ไว้ว่า “แม่ในสังคมไทยเองก็มีคติในหมู่คนกินเหล้าว่า เมื่ออยู่ในวงเหล้า ห้ามพูดสองเรื่อง คือ ศาสนากับการเมือง ศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและเรื่องทีละเอียดย่ออ่อนต่อความรู้สึกของคน ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้งบาดหมางได้ง่าย”⁶

2) การคำนึงถึงสังคมไทย ความคล้ายคลึงและแตกต่างของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ สังคมไทยก็เช่นกัน มีเอกลักษณ์ทั้งที่เหมือนและแตกต่าง ดังปรากฏในเนื้อหาของคำพังเพย

นักมานุษยวิทยาศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อบันทึกทำความเข้าใจ และอธิบายวิถีชีวิต ระบบความเชื่อ การผลิต พิธีกรรม ระบบการเมือง การรวมกลุ่ม ดนตรี ภูมิปัญญา ภาษา กฎระเบียบและลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมในด้านอื่น ๆ เพื่อทำการเปรียบเทียบและอธิบายความคล้ายคลึงและแตกต่างของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก⁷

ความเหมือนและแตกต่าง ดังปรากฏในเนื้อหาของคำพังเพยจึงสามารถนำมาสร้างสรรค์ให้ปรากฏในการแสดง การสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบันในครั้งนี้

6.ปรีชา ช่างขวัญเย็น, และสมภาร พรหมทา, มนุษย์กับศาสนา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 16.

3) การคำนึงถึงความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม การแสดงต้องพึ่งพาอิทธิพลจากหลากหลายวัฒนธรรม เช่นเดียวกับวัฒนธรรมไทย ในระยะแรกที่ได้รับอิทธิพลต่างประเทศเข้ามา และเมื่อเวลาผ่านไปคนไทยก็ดัดแปลงแต่งเติมจนหลอมรวมเป็นลักษณะไทยไปในที่สุด มนตรี มีเนียม ได้อธิบายตัวอย่างว่า

การแสดงละครไทยทั้งที่เป็นละครร่ำและละครพูดที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลจากการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาหลายยุคหลายสมัย ดำเนินไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และได้ซึมซับอิทธิพลต่างประเทศทั้ง ตะวันออกและตะวันตก โดยนำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ในระยะแรก ๆ ที่ได้รับอิทธิพลต่างประเทศ เข้ามานั้นอาจจะเป็นลักษณะที่ไม่ลงตัวดีนัก แต่ธรรมชาติของคนไทยจะสามารถดัดแปลงแต่งเติมจนมีลักษณะเป็นไทยในที่สุด⁸

การคำนึงถึงความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมนั้นมีมานานแล้ว ในการสร้างสรรค์การแสดง ความหลากหลายทางด้านศิลปะการแสดงสามารถทำให้เกิดตัวเลือกเพื่อนำเสนอการแสดงเกี่ยวกับคำพังเพยได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

4) การคำนึงถึงการสื่อสารกับผู้ชม เมื่อมีการแสดง ก็ย่อมต้องมีผู้ชม การแสดงในปัจจุบันจำเป็นต้องนึกถึงผู้ชมที่เป็นคนรุ่นใหม่ เพราะคนรุ่นใหม่มักจะอยู่ในวัยที่มีพลังในการค้นหาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตที่เหลือ และการแสดงก็ต้องการการสื่อสาร เมฆ ยิ้มสมบูรณ์ ได้อธิบายถึงการสื่อสาร พื้นฐานที่ต้องรู้ว่า “การสื่อสารจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ก็ต่อเมื่อเรื่องราวนั้นถูกส่งต่อไปยังผู้รับสาร และผู้รับสารสามารถเข้าใจเรื่องราวนั้น ๆ ได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว”⁹

ถ้าจะทำให้การสื่อสารเนื้อหาของคำพังเพยบรรลุวัตถุประสงค์ได้ก็จะต้องคำนึงถึงวิธีการสร้างสรรค์การแสดง เพื่อให้เรื่องราวนั้นถูกส่งต่อไปยังผู้รับสาร และผู้รับสารก็ต้องเข้าใจเรื่องราวนั้นด้วย

5) ความคิดสร้างสรรค์ในงานนาฏศิลป์ คือสิ่งที่จะพิสูจน์ให้เห็นถึงประเด็นใหม่ที่ได้จากการสร้างสรรค์งานในครั้งนี้ นราพงษ์ จรัสศรี ได้อธิบายว่า “ความคิดสร้างสรรค์ในงานนาฏศิลป์ คือสิ่งที่จะทำให้เกิดผลงานที่ไม่ซ้ำแบบใคร จะเป็นการดีที่มีการค้นพบงานที่มีอยู่ขึ้นเดียวในโลก”¹⁰

การคำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์ในงานนาฏศิลป์ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างสรรค์ผลงานที่จะนำไปสู่การค้นพบใหม่ของวงการศิลปะเพื่อศิลปะ

ที่ได้อธิบายมานี้แสดงให้เห็นกระบวนการวิจัย “การสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน” ที่มีการบูรณาการองค์ความรู้ในศาสตร์แขนงต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่จะศึกษาทางด้านนาฏศิลป์สร้างสรรค์ต่อไปในอนาคต

ผลสรุปการดำเนินการวิจัย

จากการสืบค้นข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบันในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รูปแบบการแสดงที่ประกอบไปด้วย การเรียงร้อยบทการแสดง โดยนักแสดง 3 คน ชาย 2 คน ผู้หญิง 1 คน เพื่อแสดงความหมายของคำพังเพยที่จัดวางเรียงตามตัวพยัญชนะไทย โดยใช้โอกาบกิริยาที่จัดองค์ประกอบโดยนักแสดง 3 คน เป็นตัวเดินเรื่องที่มาจากเนื้อหาในคำพังเพยแฝงไปด้วยทักษะที่นักแสดงมีอยู่ทางด้านนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์สมัยใหม่ ส่วนลีลาที่พบได้ในชีวิตประจำวันจะถูกบรรจุเข้าไป

7. ยศ สันตสมบัติ, *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), 4.

8. มนตรี มีเนียม, *วรรณกรรมการแสดง* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), 1.

9. เมฆ ยิ้มสมบูรณ์, *6 เครื่องมือปั้นเรื่องเปลี่ยนชีวิตการเขียนของคุณให้ง่ายและแม่นยำ!* (กรุงเทพฯ : สตอร์โบล์, 2565), 12.

10. นราพงษ์ จรัสศรี, “ความคิดสร้างสรรค์ในงานนาฏศิลป์,” สัมภาษณ์โดย มนทิรา มะโนรินทร์, 28 พฤศจิกายน 2565.

เพื่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างผู้ชมที่เป็นคนรุ่นใหม่ซึ่งอยู่ในสังคมของความขัดแย้งและการเปรียบเทียบด้วยราคาเหง้าทางประเพณีตามแบบฉบับของนาฏยศิลป์หลังสมัยใหม่ภายใต้เสียงประกอบที่มาจากเครื่องดนตรีไทย เสื้อผ้าต่างยุคต่างสมัยต่างประเพณี แสงที่ใช้ผู้วิจัยเลือกใช้แสงธรรมชาติตามบรรยากาศของสถานที่ที่เลือกใช้ รวมอยู่บนพื้นที่ที่เป็นบรรยากาศของบนบ้านเรือนไทยที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์จากคำพังเพยที่สะท้อนถึงสังคมไทยในปัจจุบัน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ทางการศึกษาทั้งทางด้านวิชาการและการสร้างสรรค์ผลงานนาฏยศิลป์ โดยผู้ที่สนใจในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์สามารถนำรูปแบบองค์ประกอบและแนวคิดที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาไว้ไปต่อยอดพัฒนาผลงาน และนำไปใช้ในประเด็นอื่น ๆ

บรรณานุกรม

Charassri, Naraphong. "Creativity in the performing arts." Interview by Montira Manorin. November, 28, 2022.

นราพงษ์ จรัสศรี. "ความคิดสร้างสรรค์ในงานนาฏศิลป์." สัมภาษณ์โดย มนทิรา มะโนรินทร์. 28 พฤศจิกายน 2565.

Charassri, Naraphong. *Western Dance*. Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2005.

นราพงษ์ จรัสศรี. *ประวัตินาฏศิลป์ตะวันตก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

Chang Kwan Yuen, Preecha and Somparn Phromtha. *Humans and religion*. Bangkok: Chulalongkorn University Press, 1996.

ปรีชา ช่างขวัญเย็น, และสมภาร พรหมทา. *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

Meenium, Montri. *Performance Literature*. Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2013.

มนตรี มีเนียม. *วรรณกรรมการแสดง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

Office of the Royal Society. "Aphorism." <http://http://legacy.orst.go.th/?knowledges>.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. "คำพังเพย." <http://http://legacy.orst.go.th/?knowledges>.

Rujjarodom, Manid. *Thai language, proverbs, aphorisms and Thai idioms*. Bangkok: PBC Press.

มานิต รุจิโรดม. *ภาษาไทย สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ พีบีซี, ม.ป.ป.

Santasombat, Yos. *Humans and Culture*. 3rd edition. Bangkok: Thammasat University Press, 1997.

ยศ สันตสมบัติ. *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

Thai Academic Department. *1,400 proverbs, aphorisms, Thai idioms and royal vocabulary in Elementary School*. Bangkok: SE-EDUCATION, 2010.

ฝ่ายวิชาการภาษาไทย. *1,400 สุภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย และราชาศัพท์ ฉบับเด็กประถม*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2557.

Vutatid, Vijjuta. "Passionate." Interview by Montira Manorin. November, 28, 2022.

วิชุดา วุธาทิตย์. "ความหลงใหล." สัมภาษณ์โดย มนทิรา มะโนรินทร์. 28 พฤศจิกายน 2565.

Yimsomboon, Mate. *6 tools to change your writing life with ease and accuracy*. Bangkok: Story Bowl, 2022

เมฆ ยิ้มสมบูรณ์. *6 เครื่องมือเปลี่ยนชีวิตการเขียนของคุณให้ง่ายและแม่นยำ!*. กรุงเทพฯ : สตอรี่โบล, 2565.